

Nytt nationellt kvalitetssäkringssystem för utbildning

Återkoppling: både i syfte att kontrollera och utveckla

Maria Melén Fäldt intervjuar prorektor Agneta Ljung Djärf

Bakgrund

I HKRs strategidokument (Strategi 2015-2020. Utbildningsprogram som är ledande i Sverige) uttrycks visionen att

”... välkomna alla studenter och stödja deras lärande, även studenter som ser högre utbildning som en nästan oöverstiglig utmaning.” (s 2).

Verkligheten för samtliga universitet och högskolor är att studentrekryteringen numera sker ur bredare grupper vilket anses kunna påverka studentprestationerna. Men inte bara det. Enligt PISA-undersökningar presterar de svenska grundskoleleverna generellt sämre än sina internationella dito vilket indikerar att den blivande studenten har sämre förkunskaper än för femton år sedan. Inte heller tycks de vara mer kreativa eller kritiskt tänkande (Skolverket, 2014) vilket hävdats i debatten som en förklaring till dessa och andra tillkortakommanden. Det talas också om en kulturförändring (Juil & Jensen, 2009) hos barn och ungdomar vilken yttrar sig i att det inte längre är lika självklart att se upp till auktoriteter, universitetslärare och forskare inbegripna. När en grupp individer påbörjar sina universitetsstudier har de följaktligen egna föreställningar av hur och mot vilket mål studier ska bedrivas.

För högskoleläraren kan mötet med den moderna studenten bli en ständig maktkamp för att bevara de akademiska ideal man själv danats i. Friberg (2015) speglar ovanstående dust genom att göra axplock ur den debatt bland universitetsanställda som förts i den fackliga tidningen Universitetsläraren. Uttryck och funderingar såsom gymnasifiering av lärosäten, studenter som agerar konsumenter och i och med det lärare som tvingas agera leverantörer, curlande av studenter, urholkad lärarroll, avintellektualisering till förmån för kvantitet och produktion. Något har hänt.

Kvalitetssäkring av högre utbildning

Mot denna bakgrund pågår på HKR under hösten 2016 framtagandet av ett nytt kvalitetssäkringssystem avseende utbildning. Den stora skillnaden mot tidigare direktiv från UKÄ är att kommande modell skall, utöver fokus på måluppfyllelse (att göra saker rätt), styra mot att betona de aktiviteter (att göra rätt saker) som leder till personlig utveckling hos studenten och som danar till ett kritiskt förhållningssätt som i sin tur genererar kapacitet att aktivt bidra i samhällsutvecklingen.

När utbildningskvalitet i allt högre grad fokuserar på studentens utvecklingsprocess måste fokus ligga på att göra rätt saker. För HKR, med bred studentrekryteringsbas, kan gapet vara extra stort mellan nyantagna studenters utgångsläge och den nivå av akademisk kompetens som finns inbäddat i examensmålen. Alltså en större utmaning än de lärosäten som har ett mindre gap att hantera. Breddad rekrytering ger alltså vid hand extra stort fokus och krav på att göra rätt saker i undervisningen. Annars når inte studenterna målen. Även ett lärosäte som redan har hög måluppfyllelse, måste rikta uppmärksamheten mot vilka aktiviteter som leder dit. Där står landets lärosäten nu.

Urskiljandet av kvalitetssäkringsaktiviteter

Så vad vill HKR ha ut av sitt nya kvalitetssäkringssystem för utbildning? Förutom att det skall fungera som vilket styrinstrument som helst på olika nivåer i organisationen ska det sist och slutligen främja observation och reflektion av rådande undervisningspraktik.

HKRs utbildningar kom till största del väl ut i det tidigare kvalitetssäkringssystemet. För en del lärosäten kom utvärderingsresultaten dock som en kalldusch och väckte både ilska och ifrågasättande av såväl utvärderingsmodell som av utvärderarna. Oavsett om återkopplingen från Högskoleverket och senare Universitetskanslersämbetet (UKÄ) var positiv eller negativ grundlades sannolikt ett kvalitetstänk varvid en diskussion började föras på allvar om undervisningspraktiken.

Förutom att betyget Hög- alternativt Mycket hög kvalitet är ett bevis på att saker gjorts rätt går det att anta att även rätt saker har gjorts. Men vilka då? Vad är det som lärare gör bra (redan) på HKR med rådande rekryteringsbas? Och hur kan HKRs nya kvalitetsutvärderingssystem för utbildning stödja läraren att beskriva och göra mer av det? Vilka pedagogiska aktiviteter ska ägnas (än mer) tid åt i syfte att uppnå visionen att välkomna *alla* studenter – både avseende de studenter för vilka en högskoleutbildning nästan är oöverstiglig och avseende de studenter för vilka en högskoleutbildning är självklar? För HKR vill ju kunna önska dem alla lycka till efter avslutade studier.

ESG ger riktlinjer

Studentcentrerat lärande/undervisning är en central princip i ESGs¹ riktlinjer för högre utbildning. Studentcentrerade perspektiv markerar att undervisningens mål, uppläggning och slutligt resultat skall anpassas med hänsyn till studentens kunskapsbehov (Biggs & Tang, 2011). Bakom utgångspunkten i studentens behov och lärande ligger förändrade samhällskrav på kunskapsförnyelse, tvärdisciplinärt och livslångt lärande men också en förlängning av grundskolans individorientering. När det nu tas för givet att studentgruppen är och kommer att vara heterogen, blir varierade, alternativa och nätbaserade undervisnings- och examinationsformer en förutsättning för studentens möjligheter att på likvärdiga villkor delta i högre utbildning.

Pedagogiskt paradigmskifte

Förutom att lärarens uppdrag blir annorlunda ställs tydligare krav på studentens ansvar i lärprocessen. Studentcentrerade förhållningssätt skall göra studenten till medskapare i lärprocessen. Redan i Bolognaprocessen var ett student*aktivt* lärande centralt genom fokus på uppnåendet av lärandemål och att vägen dit kunde ske på olika sätt men begreppet student*centrerad* enligt ESGs riktlinjer tydliggör det delade ansvaret mellan lärare och student för uppnåendet av lärandemålen. I en rapport från SFS (Sveriges Förenade Studentkårer, 2013) diskuteras utifrån studentperspektivet att ansvarstagandet för det egna lärandet varken behöver vara självklart eller ibland ens önskvärt. Motiverande undervisningsaktiviteter (där ju återkoppling är en del) men också förmågan hos läraren att ange

---

¹ ESG, European Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, anger principer för kvalitetssäkring av högre utbildning i Europa. Utöver Högskolelag, Högskoleförordning och examensbeskrivningar utgår UKÄs kvalitetssäkringssystem i hög grad från ESGs riktlinjer.

idén bakom sin studentaktiva pedagogik är avgörande för utvecklandet av ansvarstagande hos studenten.

Viktigt att notera i ESGs riktlinjer är att de förbättringsaktiviteter som företas i kvalitetssäkringssyfte både avser kontrollera och kvalitetsdriva verksamheten. När dessa båda syften länkas samman stöds utvecklandet av en *kvalitetskultur*. Enligt ESGs riktlinjer omfattas därmed alla i kvalitetssäkringsarbetet: från studenter och lärare till ledning och förvaltning.

Principerna bakom ett studentcentrerat lärande har liknats vid ett paradigmskifte som tydligast beskrivs som att gå från ett *lärarcentrerat* (förenklat beskrivet att alla studenter får samma undervisning på samma sätt) till ett *studentcentrerat* förhållningssätt (Trigwell, Prosser, & Waterhouse, 1999). HKRs nya modell för kvalitetssäkring behöver stödja detta paradigmskifte.

Intervju med Prorektor Agneta Ljung Djärf

M: Vilka utmaningar/sporrar ser Du under och inför införandet av en ny modell/system för kvalitetssäkring? (*utifrån tidigare system, erfarenheter etc*),

A: UKÄs nya system ställer stora krav på oss som lärosäte att ha rutiner och processer som följer upp, återkopplar och synliggör det kvalitetsarbete som pågår men också de förbättringsområden som finns och de åtgärder vi vidtar. Den största utmaningen i arbetet att ta fram HKRs nya system är att greppa omfattningen i uppdraget men samtidigt inte krångla till det i onödan. Vi gör redan mycket och allt detta behöver vi beskriva och foga samman till vårt kvalitetssystem. Vi har ju också kommit ut väl i tidigare granskningar och här finns många erfarenheter som vi naturligtvis ska ta vara på.

Det positiva i det nya systemet är att vi själva får möjlighet att avgöra hur vi vill arbeta. Att vi själva har ansvaret ger, som jag ser det, en god utgångspunkt för ansvarstagande och engagemang på alla nivåer oavsett vilka arbetsuppgifter man har på vårt lärosäte. Alla och allt det vi alla gör är viktigt i skapandet av en gemensam kvalitetskultur.

M: Utifrån att alla omfattas av/har en roll i drivandet av lärosätets kvalitetsarbete, Hur tänker Du att man på ledningsnivå behöver stödja implementerandet av modellen?

A: Som i allt förändringsarbete är förankring av stor betydelse för hur väl en förändring ska få acceptans och genomslag i verksamheten. Under det pågående arbetet med att ta fram det nya kvalitetssystemet jobbar vi på många olika nivåer för att involvera medarbetare på olika sätt och i olika forum. Så här långt har många mycket goda förslag och idéer väckts den vägen. Implementeringsarbetet är en långsiktig process.

M: Vilket, om du från ledningshåll får önska, vore HKRs gemensamma Pedagogiskt förhållningssätt? Var står HKR nu i förhållande till det? Vad blir din/ledningens strategi som leder lärosätet dit?

A: Studentcentrerat lärande är tydligt utpekad från UKÄs håll. Vad det betyder i mötet med olika studentgrupper och ämnesinnehåll varierar och min uppfattning är att det är lärarnas professionella bedömningar och studenternas respons på detta som måste avgöra vad och hur undervisningen bäst bedrivs. Vad som dock är viktigt är att lärarna, studenterna och avnämarna i det omgivande samhället kontinuerligt möts i diskussion och utvärdering av hur olika undervisnings- och examinationsformer bidrar till studenters lärande, en undervisning av hög kvalitet som gör studenterna väl förberedda och rustade för ett framtida arbetsliv.

Min uppfattning är att vi ska akta oss för att från ledningshåll påbjuda särskilda pedagogiska förhållningssätt eller pedagogiska modeller med stort M om vi vill att våra lärare ska känna och ta ansvar för såväl genomförande som kvalitetsutvecklingen av sin pedagogiska gärning. Vad vi däremot kan göra är att se till att det finns utrymme för och inspirationskällor till pedagogisk utveckling och förnyelse. Hos oss är LRC en viktig aktör i det arbetet.

M: När vi nu går mot ett mer studentcenterat förhållningssätt: Vilka krav kommer det att ställa på det pedagogiska ledarskapet? Vad blir dess viktigaste uppgift?

A: Här handlar det framförallt om att lärarna är medvetna om vilka studenter de har i gruppen. Det pedagogiska ledarskapet handlar sedan om att utmana, ställa krav och få studenterna att ta utvecklingssteg de först kanske inte trodde var möjliga. Detta relaterar både till kursernas ämnesinnehåll men också till sådant som att få studenterna att ta ansvar både för sig själv och gruppen, att samarbeta och ta initiativ.

Studentcenterat lärande handlar därmed inte ur lärarperspektiv, som jag ser det, om att uppfylla allas önsknings utan att medvetet och långsiktigt arbeta för att studenterna utvecklas som individer och utvecklar kompetenser som är viktiga för ett framtida liv och arbetsliv.

Avslutande kommentar

Så låt de kvalitetsdiskussioner om undervisningspraktiken som redan grundlagts vid HKR fortsätta. Det studentcenterade lärandet kommer emellertid att vara i fokus och fungera som ledstjärna på vägen - både i kontrollerande och i utvecklande syfte. Kanske ska fanan om traditionella akademiska ideal bä-

ras högt och fungera som motor i att stödja studentens utvecklingsprocess? Eller är det kanske en acceptans av parallella ideal som effektivt bidrar till att göra studenten till en aktiv samhällsutvecklare? Oavsett ideal bildar de sammantaget en ingrediens i HKRs gemensamma kvalitetskultur där både student, lärare och ledning är medskapare.

Referenser

- Biggs, J. B., & Tang, C. (2011). *Teaching for quality learning at university: what the student does* (Vol. 4., [rev.]). Maidenhead: Open University Press.
- Friberg, T. (2015). *Universitetslärare i förändring*. Malmö: Universus Academic Press.
- Juul, J., & Jensen, H. (2009). *Relationskompetens - i pedagogernas värld*. Stockholm: Liber.
- Skolverket. (2014). *Pisa 2012 - Digital problemlösningsförmåga hos 15-åringar i ett internationellt perspektiv*. Stockholm: Skolverket.
- Sveriges Förenade Studentkårer. (2013). *Studentens lärande i centrum. SFS om pedagogik i högskolan* Stockholm: SFS.
- Trigwell, K., Prosser, M., & Waterhouse, F. (1999). Relations between Teachers' Approaches to Teaching and Students' Approaches to Learning. *Higher Education*, 37(1), 57-70.